

УДК 821.161.2.09(73=161.2)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/39-3-19>

Оксана СТАРШОВА,
orcid.org/0000-0002-9681-007X
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології
Чорноморського національного університету імені Петра Могили
(Миколаїв, Україна) oksanastarshova7@gmail.com

«НА ПЕРЕХРЕСТІ ПРОСТОРУ І ЧАСУ»: ПРОСТОРИ НЬЮ-ЙОРКА В ПОЕЗІЇ ВАСИЛЯ МАХНА

У статті розглядається нью-йоркський текст Василя Махна, створений ним у збірці 2004 року «38 віршів про Нью-Йорк та децю інше». Цей етап творчості українського поета в Америці характеризується спробою визначити свою ідентичність в умовах міграції, зміни просторових та культурних координат існування. Основні поняття теорії геокритики, сформульовані Бертраном Вестфалем, стали теоретико-методологічною основою дослідження. Ідеї спатиотемпоральності, трансгресивності простору, співвіднесення репрезентації та референту, полісенсорності сприйняття місця стали в нагоді для розкриття образу Нью-Йорка крізь призму бачення українського поета-мігранта Василя Махна.

При невеликому радіусі блукань-переміщень новим для нього місцем існування Махнові вдається намалювати перспективу міста, яке спрямоване назовні, до простору Атлантичного океану, а відтак відкрите до інших місць і культур. Для поета океан стає місцем переходу, перетворення, хрещення, потоком, що несе слово, а також бурхливим і незатишним простором зовнішнього світу, який протиставляється повсякденню, метушні, існуванню маленьких спільнот всередині міста. Сприйняття цього внутрішнього міського простору полісенсорне, він підкреслено матеріальний і постає у різних іпостасях – від пекарень до пабів, від приміського потягу до порту. Але Нью-Йорк Василя Махна існує також в іншому вимірі – у вимірі історії, вічного часу, поезії, культури. Ситуація поета-мігранта забезпечує погляд ззовні і викликає необхідність пристосуватись до нової реальності, віднайти власне місце, визначити свою географію. Але всі ці матеріальні пошуки нерозривно поєднані з пошуками власної поетичної ідентичності, власного місця в історії поезії, визначенням власного слова. Тому локації Нью-Йорка, на яких переважно зупиняється погляд Василя Махна так чи інакше пов'язані з культурою, історією поезії, музичним ритмом, театральним експериментом. Таким чином, поет вибудовує власний простір та утворює свій міф Нью-Йорка, завдяки якому продовжується формування його поетичної мови.

Ключові слова: геокритика, простір, місце, спатиотемпоральність, трансгресивність простору, перспектива міста.

Oksana STARSHOVA,
orcid.org/0000-0002-9681-007X
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at English Philology Department
Petro Mohyla Black Sea National University
(Mykolaiv, Ukraine) oksanastarshova7@gmail.com

“AT THE CROSSROADS OF SPACE AND TIME”: THE SPACE OF NEW-YORK IN VASYL MAKHNO'S POETRY

The article examines Vasyl Makhno's New York text, which he created in his 2004 collection of "38 Poems about New York and Something Else." This stage of the Ukrainian poet's work in America is characterized by an attempt to determine his identity in the condition of migration, change of spatial and cultural coordinates of existence. The basic concepts of the theory of geocriticism, formulated by Bertrand Westphal, became the theoretical and methodological basis of the study. The ideas of spatiotemporality, transgressivity of space, correlation of representation and referent, polysensory perception of place became useful for revealing the image of New York through the vision of Vasyl Makhno.

With a small radius of wandering around his new habitat, Makhno manages to draw the perspective of the city, which is directed outwards, to the space of the Atlantic Ocean, and thus opens to other places and cultures. For the poet, the ocean becomes a place of transition, transformation, baptism, a current that carries the word, as well as a stormy and uncomfortable space of the outside world, which is opposed to everyday life, bustle, the existence of small communities within the city. The perception of this inner city world is polysensory, its materiality is stressed and it is embodied in various small locations - from bakeries to pubs, from the suburban train to the port. But Vasyl Makhno's New York also exists in another dimension – in the dimension of history, eternal time, poetry, culture. The situation of the migrant poet

provides a view from the outside and causes the need to adapt to the new reality, to find his own place, to determine his own geography. But all these material searches are inextricably linked with the search for one's own poetic identity, one's own place in the history of poetry, the definition of one's own word. Therefore, the locations of New York, where Vasily Makhno's gaze mostly stops, are connected with culture, history of poetry, musical rhythm, theatrical experiment. Thus, the poet builds his own space and forms his own myth of New York, which continues to form his poetic language.

Key words: *geocriticism, space, place, spatiotemporality, transgressivity, city perspective.*

Постановка проблеми. Кожне місто має свою ідентичність через поєднання історії, географії, архітектури, соціуму, діяльності і кожного окремого індивіду, що в ньому перебуває. Це, так би мовити, реальне місто, між тим як існує і певне уявне місто, що утворюється зі спроб його наукового осмислення та естетичних репрезентацій в культурі і літературі. План реального і план уявного перетинаються в кожному такому фрагменті, у художньому тексті. Відтак, будь-який новий текст виникає на основі вже існуючого культурно-естетичного досвіду і в свою чергу розширює уявлення про місце. Таким чином, місто треба розглядати в динаміці його існування, в поєднанні його історичного часу та утвореного культурного простору. При цьому виявляється продуктивною методологія геокритики, в центрі уваги якої діалектика відношення між простором та текстом. Як неодноразово підкреслює Бертран Вестфаль в «Геокритиці», посилаючись на великий художній досвід спостереження над містом і на «Невидимі міста» Італо Кальвіно зокрема, «сутність будь-якого міста (і простору) не співпадає з його зовнішнім виглядом, але виражається на перехресті простору і часу» (Westphal, 2011: 140). Відтак, історія міста – це оповідь, що розгортається в часі і заповнює простір, водночас фрагментарна і цілісна.

Існують дві точки зору, які формують уявлення про місто: точка зору зсередини, місцевого мешканця, і точка зору ззовні, туриста або мігранта. Перша має палімпсестну природу, оскільки містить велику кількість інформації про минулі події, про те, які трансформації відбувались, між тим як друга представляє необхідну свіжість погляду, завдяки якому виокремлюються суттєво важливі елементи, непомітні для звиклого ока. Саме так формулює одне з головних завдань геокритики Вестфаль, яке полягає в тому, щоб «змусити спостерігача подивитися на свій об'єкт у всій його складності. Іншими словами, простір повинен перестати бути очевидним» (Westphal, 2011: 140).

Нью-Йорк – місто-мегаполіс, з надзвичайною енергетикою, що вічно перебуває в русі і спрямоване на майбутнє, та водночас зберігає всі етапи свого відносно нетривалого минулого в такому специфічному ансамблі, що породив тисячі зразків художньої продукції, від Вашингтона Ірвінга і

Генрі Джеймса, Ф.-С. Фітцджеральда і Дос Пасоса, Дж. П. Данліві і Пола Остера до Дж. С. Фоера і Майкла Шейбона та багатьох інших. Оскільки бачення міста змінюється в залежності від історичного часу, погляд на Нью-Йорк протягом останніх двох десятиліть великою мірою формується точкою зору мігранта. Образ же мігрантського Нью-Йорка в свою чергу характеризується спробою пошуку власного місця у переміщеному просторі, пристосування до нової географічної реальності та врешті-решт вилучення власної версії міста з його окремих історичних моментів та топографії. Серед багатьох голосів емігрантів особливу увагу привертає поезія Василя Махна, українського поета, який емігрував до Америки на початку двотисячних і з того часу захоплюється спостереженнями над місцями свого перебування.

Аналіз досліджень. Ідеї геокритики, сформульовані професором Лімозьського університету Бертраном Вестфалем і продовжені та поширені Робертом Теллі з університету Техасу, ґрунтуються на тривалому досвіді осмислення просторових координат людського існування, започаткованому у другій половині ХХ століття в роботах Г. Башляра, М. Фуко, А. Лефевра, Е. Соджі, Ю. Лотмана, В. Топорова та багатьох інших. Дослідження спеціальності зміщують центр уваги з категорії часу та поняття історичності, концентруючись на питаннях семіотики міста, співвідношення репрезентації та її референта, простору та його інтертексту, простору і місця, трансгресивності простору, простору і тілесності та інших.

Метою статті є вилучення образу Нью-Йорка, репрезентованого у збірці *38 віршів про Нью-Йорк та децю інше* українського поета в Америці Василя Махна, із застосуванням ідей геокритики.

Виклад основного матеріалу. *38 віршів про Нью-Йорк та децю інше* можна розглядати як першу поему переміщення, або, як зазначив Богдан Рубчак, як приклад еміграційної літератури і як «поезію часопростору» (Рубчак, 2007: 7). Цією збіркою поет ставить собі завдання локалізуватися буттєво і побутово у новому для нього просторі і локалізувати власну поезію у часі, тобто в історії літератури. Він кружляє містом і фіксує свої враження, проте у читача відсутнє відчуття подорожі величезним мегаполісом. Тому що Нью-

Йорк Махна – це погляд ззовні, як людини, що лише знайомиться з містом, і водночас погляд зсередини, буквально погляд в радіусі кількох кроків. Така перспектива міста виокремлює лише певні місця, але вони пульсують власним життям і власною історією, а відтак і наповнюють собою версію Нью-Йорка Василя Махна.

Якщо намалювати мапу 38 віршів, то горизонтально, або географічно вона складатиметься з кількох локацій, іконічних або маловідомих, які переважно розташовані неподалік від Українціан Вілідж: театр La Mama, Starbuck's, McSorley's Old House, Cornelia Street Café, Бруклін, Бруклінський міст. З іншого боку, перспектива Нью-Йорка Василя Махна відкривається назовні, до Атлантичного океану, якому присвячено чимало віршів збірки. Вертикально ці місця отримують значення, що стосується побуту життя у великому місті, або поезії і життя слова, або ширше історії поезії і культури. Усе це блукання містом потрібне, щоб знайти своє місце, свою домівку і свою поетичну мову, перебуваючи у стані сучасного Уліса, між світами і між культурами. Будівництво цього нового дому невіддільно пов'язане зі створенням міфу про нього, і власне цьому присвячені 38 віршів Василя Махна.

У першому вірші збірки Махно заявляє, що за народженням і за своїм минулим він український поет, проте одразу ж і відмовляється від офіційно прийнятого визначення поезії, як вправи з римування та благопристойності. Бунтуючи проти традиційності, він з радістю долучається до рядів великих поетів-вигнанців (Шевченко, Бодлера, Верлена, Еліота, Паунда) з їхнім алкоголізмом або психологічними кризами. Зафіксувавши себе таким чином в межах поетичного канону, Махно продовжує конструювати себе як «*поета в Нью-Йорку*», створюючи власну міфопоетичну візію міста. Проте цей новий Вавилон, це нове «Межиріччя» Гудзону та Іст-Рівер далекі від тих яскравих картинок, що їх створює уява про новий світ, оскільки Махнова версія Нью-Йорка наповнена знедоленими: наркоманами, гомосексуалами, гебреями, що «чекають на месію». Махно грає з видимим і метафоричним, порівнюючи наркоманію, що забирає кров та життя молодих, з його власною наркотичною залежністю – «коли морфологія схожа до морфію» – неunikного і нескінченного бажання записувати слова – «ручкою», «засохлим чорнилом – чорною кров'ю комп'ютера». Але переходи відсутні, немає межі між духовними пошуками поета, замкненими просторами міста і підсвідомим. Все пов'язане і все взаємозалежне: місто розкривається перед поетом і поет творить місто.

Хоча вся творчість Василя Махна тим чи іншим чином пов'язана з роздумами про поезію та власну поетичну ідентичність, прагненням віднайти власне місце в історії поетичного слова і роздумами про його природу, вірші, де присутній Атлантичний океан, посідають особливе місце і отримують особливу метафорику. Оскільки саме у просторі океану відбувається перехід від старого до нового світу, від Василя Махна як українського поета до Василя Махна – українського поета у Нью-Йорку. Плин океану уособлює потік Слова, перейти його означає померти і відродитися, відбути свій ритуал очищення і врешті-решт хрещення до Нового Світу і нового себе. З іншого боку, Атлантичний океан утворює ряд опозицій: місто – океан, всередині – ззовні, тепло – холодно. Для поета океан водночас і відкритий простір, що пов'язує його з домом, і простір холоду, вітрів, безпритульності. У вірші «в теплому хустрі нью-йорка» на противагу середмістю морські пейзажі просякнуті зимовим настроєм і наповнені хором чайних голосів. Зимний океан відчувається ліричним героєм як полон місцем і полон духовний, що для нього втілений у приреченості до поезії.

«Прощання із зимою на березі Атлантики» можна вважати програмним віршем, у якому виражена сутність поетичних пошуків Махна. Тут звучать мотиви вигнання, нехай і самосвідомого, і набуття власного місця в географічному і поетичному просторах, і прагнення побачити свій рятівний маяк, і плавник риби як символ Христа і як другий після лиса знак поезії, що стає агентом переходу і переродження.

*сам собі напороочив вигнання посеред мідій
купивши квіток якого не мав овідій
тепер прощання з зимою перетворивши
на культ
сидиши на цім пляжі бруклінським – п'ятий
шукаючи кут*

Махно знижує реєстр звучання власної поезії до буденності. Після роздумів на березі Атлантики його ліричний герой повертається до «авт вулканічної ріки» «вічного міста». Марія Ревакович виділяє три обличчя Нью-Йорка в поезії Махна: текстуальне, щоденне, етнічне. Текстуальне для нього завжди співприсутнє з іншими двома, і саме це допомагає поетові набути прихильності з Нью-Йорком «на березі Атлантики».

Образ далекого мерехтливого маяка уособлює бажання віднайти власний шлях в океані поезії і духовності, наново відкрити силу творчості і свого поетичного «я» в цьому божевільному місті швидкості та енергії, оточеному водами вічності. Таким чином, поет вибудовує ряд опозицій, що

вміщують час, простір та людину: відносно часу теперішній момент протиставляється позачасовому потоку (плину) води; стосовно простору Нью-Йорк протистоїть безмежності і величі океану; і людину-поета неспокійне місто виштовхує на берег океану заради спостереження і споглядання. Він ідентифікує себе з рибою, тому що володіє знанням про час і простір:

*ще інколи сам залишаєш для себе оті плавники
склавиши мозаїку часу на теплій долоні руки
і мушлі які посіяв на при березі твоїй океан
ростуть маяком далеким бо він їх господар і пан*

В «Прощанні із зимою на березі Атлантики», перебуваючи на краю міського простору, поет досягає трансгресії між океаном і містом, свободою та самотністю, відкритими просторами хвиль і лабіринтами автопотоків. Повернення до міста для нього тотожне поверненню до свого добровільного вигнання.

«життя океаном пахне – рибою пахне поет», – заявляє Василь Махно в іншому програмному вірші «Поет, океан і риба». Повертаючись до наскрізного у поезії Махна образу риби, підкреслимо його три виміри. Перший, як вже зазначалося, пов'язаний з Христом як носієм Слова, адже поетичне слово, яким би герметичним або віддаленим від повсякдення воно не було, має рятівну силу, силу нести істину світу і вловлювати душі. Другий вимір забезпечує позачасовість людської творчості, оскільки риба міцно прикріплена до «корабля життя». Третій же вимір уособлює зв'язок між континентами та культурами, оскільки для поета не існує нездоланих кордонів і чужих культур. Завдяки своєму досвіду переміщення Махно усвідомлює, що бути поетом світу означає володіти універсальною мовою світу, тобто, якщо сам він мігрує і перетинає кордони, то його поезія також повинна мігрувати. А це для нього передбачає, що сама матерія поезії, виражена словом, має відображати нові урбаністичні та культурні ландшафти, має бути тісно пов'язаною з місцем. Відтак, геопоетика виявляється необхідною ознакою поезії і має глибоке коріння в землі, що її породжує в кожному окремому моменті творення.

Присутній в багатьох поезіях Василя Махна Атлантичний океан перебуває одночасно у метафізичному і реальному географічному просторі, зимний океан оточує Мангеттен і утворює опозицію до тепла та затишку всередині міста, а також відкриває перспективу світу. Відчуття невлаштованості, самотності, холоду, зимності співпадає з ситуацією нового емігранта, якому треба тут знайти свій дім, а також відбутися у якості поета,

віднайти власний голос, який утворить свою унікальну мелодію серед голосів світових поетів: Лорки, Шекспіра, Ешбері, багатьох інших. Він це робить через прискіпливе вивчення маленьких локацій Нью-Йорка і тих історій, що вони в собі зберігають. Таким чином, Махно створює власну версію історії поезії і власний міф міста.

Власне географія Нью-Йорка починається з ірландського пабу неподалік від Українціан Вілдж і з третьої поезії збірки *McSorley's Old House: 1856*. Один з найстаріших барів Нью-Йорка ретельно зберігає свою історію, до якої долучається і новоприбулий поет, Махно прагне підсилити відчуття часу нагадуванням у назві: 1856. Причетність до історії і історичних постатей надає цьому місцю певний ореол, незважаючи на його профанність та розпусту. (Наприклад, тут прикуті наручники Гаррі Гудіні, або кістки удачі, що їх вішали солдати, які відправлялись на Першу світову війну, і якщо повертались, то їх забирали; ці стіни пам'ятають таких відомих відвідувачів як Лінкольн, Каммінгс, Теодор Рузвельт, Лерой Джонс). Саме завдяки своїй історії Максорліс перестає бути просто пабом, або просто місцем, він стає частиною міського міфу. А для поета Василя Махна це дає привід розгледіти в рутині сучасності позачасовий простір Слова з великої літери. Він прагне символічної смерті, перетворившись на «рибу смерті», що ховається від цієї нової реальності і руйнує зв'язок з «європейським» минулим. Втім, в алієнованому стані між континентами та культурами можливий порятунок через незникаюче буття слів, що піднімають над буденним і дозволяють відчутти причетність Христу. Слова принаймні такі ж старі як Гомер і такі ж заповзятливі як Одісей:

...і те

*що звичкою записувати слова – вірші назвеш
яким корабель гомер*

*влаштував одисею – і дивлячись у вікно
очікувати на кораблі*

*кілька ірландців дебелих – реготом – п'яним
базіканням – здувають повітря саме
піну, що виноградом звисає...*

Махно поєднує в одному рядкові реальність непривітного ландшафту і реальність слова, власної творчої сили:

*тутешній ландшафт – мов яструб –
в сизій імлі; щоденник слів
укладений за абеткою мови...*

Пошук себе відбувається в теперішньому часі і в часі історії, що зберігається в пабі Максорліс. Таким чином, горизонтальні лінії ландшафту поступаються місцем потокам води і часу.

Махна цікавить світ мистецтва та причетної до нього історії, і водночас його надзвичайно приваблює буденність, оскільки тут, в Нью-Йорку йому треба відбутися і в творчому, і в побутовому планах. Шукаючи місць тепла, спокою та влаштованості для нового іммігранта, Махно знаходить Бруклін, де запахи кориці, що доносяться з пекарень, дині, Геловінські гарбузи, жовті шкільні автобуси споріднюють з реальністю. Інший образ, який несе в собі відчуття єдності (sense of community) в «Бруклінській елегії» - це синагога, що єднає всіх у молитві, а відтак і у спільній історії від арамейських часів до майбутнього, поглинутого Сатурном. Поетове сприйняття неоднозначне: з одного боку, він відчуває ностальгію за простими речами, що спостерігає у Брукліні, які можна знайти у кожному маленькому містечку або великому місті – врешті-решт, на це вказують і елегійний жанр, і тон, і ритм поезії. З іншого боку, єврейськість місця з'єднує його з вічним часом, в першу чергу, з часом Бога. Але є ще й третій кут поеми, що відкриває дану (культурну) локацію більш широким об'єктом сучасного Нью-Йорка. Поет вловлює моменти пробудження і метушню великого міста, що рухається в унісон з погойдуванням мостів («металевий міст, що вигнувся наче хобот»). Таким чином, поет одночасно відтворює теперішній і вічний час, невеличку локацію міста і простір світу. Цей пошук єдності допомагає йому стерти власні ментальні границі і ментальні мости.

Інший образ місця, в якому збігаються різні енергії, щоб утворити свою унікальну атмосферу, цього разу музичну, Махно вимальовує у поезії «Astor Place». Астор Плейс – колись багатий і респектабельний, а потім богемний район – зараз перетворився на місце-перехрестя, місце-суміш соціальних, політичних та культурних рухів. Цей мікрокосм місця стає реплікою макрокосму великого міста, вічно мінливого і рухомого, що підживлюється різноманіттям: від активістів комуністичної партії, анархістів, студентів кінематографічної школи та університету Нью-Йорку до борців за права тварин, панків та металістів. Махно піддає місце детальній каталогізації, але тепер відтворює також його звучання: тут до вуличного галасу приєднується музичний супровід, утілений у легких ритмах скрипки та саксофона, або африканських барабаних ритмах. Власне, музика задає ритм поезії, вірш нагадує музичний твір з двоскладною композицією, де всі учасники життя на Астор Плейс, показані поетом у першій частині, немов починають відбивати барабанный ритм разом з афроамериканським хлопцем у другій, повер-

таючи музиці її первісну функцію заклинання і залучення до спільного ритуалу.

*музика єдина музика порятує світ
але чому більше виконавців
аніж слухачів – порожніх капелюхів у музик
і товстіших гаманців у перехожих
музика витончує смак –
і доводить до повного отупіння –*

*ох як ритмічно
гатить по алюмінієвих банях
усміхнений білозубий хлопець з околиць
Гарлему*

Дві частини вірша повторюють одна одну, але ритмічно друга все більше стає схожою на реп, описи скорочуються, залишаються назви людей і речей. Музика Гарлему, пісня *Ni, baby* все більше прискорюється, щоб перетворити Астор Плейс на театральну сцену з імпровізованою виставою, де все має подвійний сенс, переплітаються реальність і уява, і експериментальний театр La MaMa на межі закриття через борги, так і не зачинає своїх дверей. Мистецтво на межі постійно віднаходить нові креативні енергії, щоб не застигнути, не перетворитися на «стовбури ліхтарів». Музичні ритми призводять до єдиного звучання індивідуальне та загальне. Таким чином, підсилюється взаємозв'язок між тілесним та просторовим.

Самотність поета підсилюється святковим настроєм міста, «На каві у 'Starbucks'» побудовано на контрасті між передріздвяним сум'яттям великого міста і внутрішньою невлаштованістю. Погляд ліричного героя – це погляд зсередини кав'ярні на місто, що живе у круговерті звуків і рухів: вуличні торговці, Jingle Bells, різдвяні подарунки, туристи, церкви, авто. Протиставлення нерухомості і руху, тиші і галасу спричиняє роздуми про протиставлення інших вимірів: теперішнього моменту і вічності, певного місця і загального простору. Цей вихід в інші виміри спричинений зокрема нав'язливим образом двох мексиканців, що вкладають «мармурові плити до парадного входу в будинок». На початку вірша вони ще є частиною галасливого міста, проте наприкінці їхні рухи уповільнюються. Створення ефекту повільної зйомки використанням теперішнього часу навіює читачеві образи предків тих мексиканців, що колись припасовували камінь до каменю священних міст їх стародавніх цивілізацій:

*потиваєш каву – і дивишся як:
два мексиканці – розпилюють камінь –
обидва підносять його – допасовуючи до
стіни – знову поволі опускають і знову
надпилюють*

У композиції вірша теперішній момент розгортається у «океан тисячоліть», в якому поет намагається знайти власне місце, адже не кожний здатен перепливати той океан і віднайти себе. Але він продовжує повторювати свою мантру:

*камінь тяжкий
життя легке*

Махнове бачення Нью-Йорка в «Листі до Петра Мідянки», українського постмодерністського поета, складається з двох частин. У першій представлено життя Нью-Йорка артистичного: в переліку його ознак естетика гіпі і джазу, сюрреалізму і гіперреалізму, поп-арту у постаті Енді Воргола та іншого. Але цей простір «нью-йорка у старому човні мангетена» та «в теплому гнізді гарлему» поділений на два нерівнозначні часові відрізки: швидкоплинний світ безтурботності, музичних варіацій, «свята з тобою», яке вічно уривається двома літаками Апокаліпсису, і світу після катастрофи. Географічний простір міста після трагедії 9/11 наповнюється іншою модальністю існування. На зміну творчій свободі, руху і відчуттю художньої спільноти повертається первісна самотність, запускається новий виток часу, де повернення до єдності відбувається лише після тривалих метафоричних зим споглядання.

Травматична свідомість мігранта відмовляється відчутти стабільність у цьому новому світі, який бачиться як щось нетривке, непостійне:

ця країна чужа – вона корабель між двох океанів

до правого борту прилипла рослина нью-йорк

Але цей корабель, що розгойдується на хвилях океанів, перетворюється на рятівний ковчег різних народів, мов, релігій. Між тим, серед широких просторів Америки, кожен з яких несе відбиток тих культур, що в них оселилися і переважають (від Нової Англії до Флориди і далі на захід до іспаномовних штатів), Махно виокремлює Нью-Йорк, бо це місто є квінтесенцією полікультурності, малим Вавилоном, де пересікаються людські потоки, породжуючи творчі енергії, рухаючи їх світом і запобігаючи ентропії.

Все більше локалізуючи важливі для нього простори, Махно зупиняється у Cornelia bar, оскільки там зосереджені його пошуки, там знаходить він однодумців, таких самих людей мистецтва, які у дискусіях про літературу і філософію шукають своє місце, джерела свого натхнення, віри у свою креативність. Цей інший світ («задзеркалля») сполучається з реальним і водночас протиставляється йому, як свобода бути і промовляти протиставляється неволі буденності, особливо у новому просторі іншого міста й іншої країни.

Махнові блукання містом в збірці *38 віршів про Нью-Йорк та децю інше* завершуються кількома знаковими поезіями, які своєрідно повертають читача до початку, оскільки ще раз актуалізують основні теми, що ними пронизано такий різноплановий, проте цілісний текст. Серед цих тем особливо яскраво звучать такі: суть поезії та формування поета, Атлантичний океан як географічне і метафоричне місце переходу, маленькі локації Нью-Йорка, які утворюють простори буденності і поетичні топоси. Але фінал збірки свідчить і про інше – всі ці поезії глибинним підтекстом мають міграційний стан, травматичний досвід переміщення і спробу віднайти власну ідентичність через пізнання іншого простору, локалізацію себе в ньому, зіставлення двох просторів свого існування і поетичного самопромовляння. Недарма наприкінці збірки Махно повертається до досвіду міграції попередніх поколінь своєї родини. У вірші “SS Brandenburg 1913 рік” поет розповідає, а скоріше замислюється про переїзд і подальшу долю двох емігранток, Єви Махно та Анастасії Зень з села Дубно. Вони стають приводом для поетових розмислів про міграцію до Америки, яка обіцяє порятунком для європейських націй і водночас нівелює цінність кожної окремої, переплавляючи під час переходу:

*Єва і Анастасія може зійшлися з поляками
а може з євреями*

з їхніх околиць бо ті два тижні

національність не має жодного значення

усі вони пасажири SS Brandenburg і це їхній дім – земля – країна

Переповідаючи історію міграції родини в іншому напрямку в 1945 році з Дубно до Тернопільщини, Махно проводить паралель і представляє читачеві свідчення про долю мігранта, на якого чекають неприйняття з боку місцевих, побутові труднощі і вічне клеймо переселенця, а отже чужака. Звідси постає питання про можливість закорінення в іншому просторі, на яке немає остаточної відповіді, адже під час переходу втрачається щось суттєве, а залишаються лише знаки і міфи ідентичності:

*двома рядками у списку пасажирів
корабля SS Brandenburg*

двома чорними нитками латинських букв

двома чорними смужками диму

попелом і сіллю

зеленою водою цього вірша

важким зітханням споночілої Атлантики

Виявляється, що шлях мігранта – це шлях втрати, але Махно саме і ставить перед собою задачу виокремити і створити свій власний про-

стір, в якому поєднуються європейське коріння і американський досвід та вибудовуються мости. Саме такою фінальною кодою збірки виступає «Нью-Йоркська листівка Богданові Задури», яка насправді обертається навколо центрального образу Бруклінського мосту. Бруклінський міст як один з найбільш впізнаваних знаків Нью-Йорка, який є символом величчя, технологій і невинного прогресу, набуває міфологічного виміру, оскільки виявляється здатним поєднувати часи і локації, стару Європу з її містечками, церквами і костелами, оспівану поетами, і лабіринти різнобарвного і полікультурного Нью-Йорка, де життя, звук, поетичне слово існують просто на вулицях, задаючи ритм повсякденному існуванню. Цей вірш побудований на антитезі двох топографій і двох культурних просторів, які сходяться в образі Бруклінського мосту і творчому поетичному началі:

споглядаю:

*нічні вогні великого міста – вони горять
хутром небесного лиса*

Власне, таке завдання і ставить перед собою Махно, перебуваючи у просторі мігрантського Нью-Йорка: віднайти свою поетичну ідентичність через поєднання європейської (української) пам'яті і американської реальності. «Нью-Йоркська листівка» свідчить про можливість шляхів для досягнення мети. Проте інше важливе питання так і залишається без відповіді: «чому ми всі емігранти?», іншими словами: Що означає мати дім і бути мігрантом? Чи можливо віднайти дім, перебуваючи у екзистенційному стані мандрівника? Чи змінюється уявлення про дім з часом і подорожами, чи дім залишається лише простором дитинства, до якого ми повертаємося у свої спогадах?

Бруклінський міст в уяві Василя Махна з реальної топографічної локації перетворюється на метафоричний образ поєднання.

*чому Бруклінський міст такий короткий
і чому ним не можна доїхати до Європи?
чому пам'ять така довга і довжина її*

вимірюється нескінченністю?

*я звичайно знайду цю листівку – а ти коли
купиши авто виїжджай на Бруклінський міст
біля Пулав*

і прямуй до Нью-Йорка

посидимо на Гринвіч-Вілідж

і почитаємо один одному вірші

Це балансування між реальним та уявним допомагає зробити висновок: немає кордонів, окрім внутрішніх, немає локацій окрім світу, немає життя поза повсякденням. Тому поет прискіпливо вивчає простори свого існування і створює себе із спостережень над різноманіттям, із побуту, культурних знаків, пам'яті та географії буття-подорожі.

Висновки. Український поет Василь Махно у збірці *38 віршів про Нью-Йорк та децю інше* вибудовує власну версію Нью-Йорка, яка долучається до ряду міграційного нарративу і до формування міфу одного з найвідоміших американських міст очима мігранта. Перспектива міста у нього зовнішньо відкривається до просторів Атлантичного океану, а внутрішньо до просторів поезії, поетичного слова і історії поезії. Сприйняття буденності полісенсорне: звуки, запахи, смаки, температура стають частиною міського досвіду. Але вони поєднуються з позачасовим виміром міфу і тому також причетні до його становлення. Відбувається трансгресія часу і простору, формування міфів про певну географічну локацію та суміщення уявлень про різні простори існування. Тамара Гундорова підкреслює: «Освоюючи Нью-Йорк через поетику «чужого», Махно водночас пізнає «рідне», «своє». В міру відкриття Нью-Йорка як власного дому в поезію Махна повертається пам'ять про минуле. Схованкою пам'яті стає корабель поезії – «сей прихисток усім хто знає мову звірів і мову снів» (Гундорова, 2019: 13). Нью-йоркський текст Василя Махна актуалізує поняття спациотемпоральності, оскільки сполучає місце з часом та історією, утворюючи його поетичний образ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гундорова, Тамара. «Василь Махно, або як стати американським поетом». Передмова до: Махно В.І. *Поет, океан і риба*. Харків: Фоліо, 2019. С. 3–14
2. Дрозда, Андрій. «Згадати все: поезія та есеїстика Василя Махна». *Літакцент*. <http://litakcent.com/2013/05/15/zhadaty-vse-poezija-ta-esejistyka-vasylja-mahna/> Дата звернення 18.11.2020
3. Махно, Василь. *38 віршів про Нью-Йорк та децю інше*. Київ: Критика, 2004. 128 с.
4. Рубчак, Богдан. «Мандрівник, іноді риба». Передмова до Василя Махно. *Cornelia Street Café. Нові та вибрані вірші 1991–2006*. Київ: Факт, 2007. С. 7–22
5. Westphal B. *Geocriticism: Real and Fictional Spaces*. Translated by into English R.Tally Jr. New York: Palgrave Macmillan, 2011. 192 p.

REFERENCES

1. Gundorova T. "Vasyl Makhno, abo yak staty amerykanskym poetom" [Vasily Makhno, or how to become an American poet]. Preface to: Makhno V.I. *Poet, ocean and fish*. Kharkiv: Folio, 2019. P. 3–14 [in Ukrainian]
2. Drozda A. "Zhadaty vse: poeziia ta eseiistyka Vasyliia Makhna". [Remember everything: Vasyl Makhno's poetry and essay writing]. Litakcent. <http://litakcent.com/2013/05/15/zhadaty-vse-poezija-ta-esejistyka-vasylija-mahna/> / Accessed 18.11.2020 [in Ukrainian]
3. Makhno V. *38 virshiv pro Niu-York ta descho inshe* [38 poems about New York and something else]. Kyiv: Krytyka, 2004. 128 p. [in Ukrainian]
4. Rubchak B. "Mandrivnyk, inodi ryba" [Traveler, sometimes a fish]. Preface to Vasily Makhno. *Cornelia Street Café. New and selected poems 1991–2006*. Kyiv: Fakt, 2007. P. 7–22. [in Ukrainian]
5. Westphal B. *Geocriticism: Real and Fictional Spaces*. Translated into English by R.Tally Jr. New York: Palgrave Macmillan, 2011. 192 p.